

PRÍRODNÝ A KULTÚRNO-HISTORICKÝ POTENCIÁL – KATALYZÁTOR ROZVOJA CESTOVNÉHO RUCHU

NATURAL AND CULTURAL-HISTORICAL POTENTIAL - A CATALYST FOR TOURISM DEVELOPMENT

ING. JANKA BERESECKÁ, PHD.

Katedra regionalistiky a rozvoja vidieka | *Department of Regional and Rural Development*
Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja | *Faculty of European Studies and Reg. Development*
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre | *Slovak University of Agriculture in Nitra*

✉ *Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovak Republic*

E-mail: janka.beresecka@uniag.sk

Anotácia

Cieľom tohto príspevku je prezentovať výsledky sekundárne a terénneho výskumu, ktorý bol vykonaný v priestore Nitrianskeho kraja Slovenskej republiky v roku 2010/2011. Vedeckým cieľom bolo analyzovať možnosti rozvoja cestovného ruchu vo vybraných obciach Nitrianskeho kraja. Každé cieľové miesto má potenciál poskytnúť jedinečnú kombináciu vedomostí, hmotného dedičstva, prírodného a kultúrno-historického potenciálu, ktorý robí niektoré miesta osobitne atraktívne. Je však nevyhnutné analyzovať tento potenciál a vhodným spôsobom ho zakomponovať do produktu cestovného ruchu. Správnym využitím sily rastového existujúceho potenciálu, ktorý je alokovaný na vidieku možno dosiahnuť oživenie vidieka, jeho ekonomického, sociálneho rozvoja a prispieť k regionálnej konkurencieschopnosti.

Kľúčová slova

potenciál, cestovný ruch, regionálna konkurencieschopnosť

Annotation

The aim of this paper is to present the results of a secondary field research, which was conducted in the area of Nitra Slovak Republic in 2010/2011. Scientific objective was to analyze the possibilities of tourism development in selected municipalities Nitra. Each destination has the potential to provide a unique combination of knowledge, tangible heritage, natural and cultural-historical potential, which makes some points particularly attractive. However, it is necessary to analyze the potential and appropriate ways to incorporate it into the tourism product. Correct use of the existing workforce growth potential, which is allocated to rural development can be achieved recovery, its economic, social development and contribute to regional competitiveness.

Key words

potential, tourism development, regional competitiveness

JEL classification: *R19*

Úvod

Úroveň rozvoja regiónov je výsledkom dlhodobého procesu, ktorý je ovplyvňovaný faktormi, ktoré sa v danom území nachádzajú, ich vzájomným pôsobením a schopnosťou využitia (Papcunová, Gečíková, 2007). Potenciál vyjadruje spôsobilosť územného celku vytvoriť podmienky pre rozvoj, je rozmiestnený nerovnomerne a kvalitatívne rôznorodo (Királ'ová, 2003). Bez potenciálu, jeho využitia, nemožno hovoriť o akomkoľvek rozvoji. Teoretici zaoberajúci sa cestovným ruchom, jeho

rozvojom, delia faktory ovplyvňujúce tento jav do troch skupín: lokalizačné, realizačné, selektívne faktory.

Lokalizačné faktory, predstavujú primárny potenciál rozvoja cestovného ruchu v cieľovom mieste (Novacká, Plesník, 2000), sú to také faktory, ktoré sú dané územím a sú nemenné (Ryglová a kol., 2011). Krogmann takéto faktory zosumarizoval do dvoch skupín a to prírodné, vytvorené dlhodobým procesom a antropogénne, vytvorené človekom (Krogram, 2005), ktoré sú významný faktorom a motivačným podnetom determinujúcim účasť na cestovnom ruchu (Gúčík, 2010). Odborníci zaoberajúci sa priestorom a regiónmi uvádzajú, že dôležitým členením pri klasifikácii lokalizačných faktorov je priestorová úroveň, na ktorej ich skúmame. Delia ich na národné, regionálne a lokálne dimenzie. Medzi regionálnu na prvom mieste zaraďujú atraktivitu regiónu vnímanú cez kultúru, dane, klímu (Buček, Rehák, Tvrdoň, 2010). Iní autori do tejto skupiny zaraďujú: prírodné podmienky, prírodno-geografické podmienky (Belajová, Fáziková, 2005). Prírodné podmienky konkretizujú na : klimatické podmienky, charakter a modelovanie terénu, vodné pomery, prírodné atraktivity, živočíchy a rastliny, ale aj spoločenské atraktivity: pamiatky, zvyky, slávnosti (Ryglová a kol., 2011). Gúčík členenie týchto faktorov konkretizuje a dopĺňa o kultúrno-historické podmienky, ktoré vníma ako bohatú paletu výtvorov ľudskej činnosti a priraduje k nim:

- architektonické svetské a sakrálne pamiatky - kúrie, kaplnky
- umelecko-výtvarné diela – súsošie, náradia
- hmotný a duchovný folklór – odevy, umelecká výroba, piesne, zvyky, tradície
- archeologické náleziská vo voľnej prírode i muzeálne zbierky
- miesta viažuce sa na rodiská a pôsobiská významných dejateľov
- kultúrno-osvetové strediská (Gúčík, 2010)

Borovský tvrdí, že do tejto kategórie faktorov patria aj organizované podujatia, ktoré môžu mať kultúrny alebo športový charakter a reprezentujú regionálne odlišnosti premietnuté v tradíciách a vo folklóre daného regiónu (Borovský, Smolková, Niňajová, 2008). Zahraniční autori uvádzajú, že medzi faktory ovplyvňujúce výber cieľové miesta patria najmä tieto atribúty (Beerli, Martin, 2010): prírodné bohatstvo, všeobecná, turistická infraštruktúra, voľný čas a rekreácia, kultúra, história, umenie, politika a ekonomika, prírodné prostredie, sociálne prostredie, atmosféra.. Výskyt lokalizačných faktorov v danom území predurčuje druh cestovného ruchu určujú odlišnosť regiónov a ich správnym využitím a prezentáciou poskytujú námet k vytvoreniu povedomia územia a získania konkurenčných výhod.

Slovenská republika je prevažne vidieckou krajinou, kde vidiecke sídla sa podieľajú na celkovom počte sídiel v SR 95,6 % a vo vidieckych sídlach žije 44,5 % obyvateľstva (Jarábková, 2011). Región z hľadiska cestovného ruchu predstavuje územie, v ktorom sa vo funkčnej nadväznosti organizujú ekonomické a sociálne činnosti, využívajúce špecifické prvky primárnej a sekundárnej ponuky a ekonomické zdroje na rozvoj aktivít cestovného ruchu (Kompasová, 2010). Napriek vysokému podielu vidieckych regiónov na celkovej rozlohe krajiny sa vidiecke regióny stretávajú s problémami rôzneho charakteru. Stretávame sa s základnými problémami vidieckych regiónov a to úpadok poľnohospodárstva a tým spojená vysoká miera nezamestnanosti (Gábršová, 2009.) K oživeniu vidieka hlavne ekonomického, je potrebné využiť silu rastového potenciálu, ktorý je alokovaný na vidieku. Príťažlivosť cestovného ruchu na vidieku je založená na osobitnej ponuke. Osobitná ponuka si vyžaduje produkt neustále rozvíjať, rozširovať, inovovať. Cieľom každého producenta je preto, vytvoriť takú ponuku, ktorá zaujme potenciálneho zákazníka (Novacká, Štofilová, 2011). Úspešný rozvoj cestovného ruchu je podmienený predovšetkým vnútornými zdrojmi regiónu, štruktúrou ekonomických aktivít, úrovňou inovácií, stupňom dostupnosti regiónu. Európska komisia, ktorá definovala aspekty konkurencieschopnosti regiónu, doplnila spomínané atribúty o kvalifikovanosť pracovných síl (Borovský, Smolková, Niňajová, 2008). Aj od tohto atribútu závisí využitie potenciálu daného územia.

Ciel' práce

Ciel'om práce bolo na základe vybraných ekonomických ukazovateľov cestovného ruchu zadefinovať postavenie cestovného ruchu v okrese Topoľčany v Nitrianskom kraji. Na základe výsledkov zadefinovania boli identifikované možnosti rozvoja produktov v doplnkových službách s akcentom využitia potenciálu nachádzajúceho sa v okrese Topoľčany a v jeho vybraných obciach, konkrétne v obci Jacovce, Krušovce, Podhradie, Prašice a meste Topoľčany. Pri identifikácii potenciálu boli využité vlastné navrhované kritéria hodnotenia potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu v obciach. Analýza potenciálu v najmenších územných jednotkách je pilotná. Za účelom dosiahnutia cieľa boli použité sekundárne zdroje: dostupná domáca a zahraničná knižná literatúra, odborné časopisy, údaje zo Štatistického úradu Slovenskej republiky. Pri spracovaní dosiahnutých údajov boli použité: technika opytovania a riadené rozhovory, metódy popisnej štatistiky, základné matematicko-štatistické metódy.

Výsledky

Kľúčovými faktormi konkurencieschopnosti destinácií a blahobytu ich obyvateľov, ako aj vytvárania pracovných miest, zachovania a zvyšovania úrovne prírodných a kultúrnych atrakcií je hospodársky, sociálne a environmentálne trvalo udržateľný rozvoj. Pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v Slovenskej republike je podľa mnohých odborníkov predurčený Nitriansky kraj, ktorý možno z hľadiska ekonomického, charakterizovať ako poľnohospodársko - priemyselný a z hľadiska urbanistického ako kraj vidiecky. Avšak práve tento kraj pozostávajúci z ôsmich okresov je pre rozvoj cestovného ruchu málo atraktívny. Analýzu vybraných ekonomických ukazovateľov okresu Topoľčany poskytuje v tab. 1.

Tab.1 Vývoj vybraných ukazovateľov v okrese Topoľčany v Nitrianskom kraji

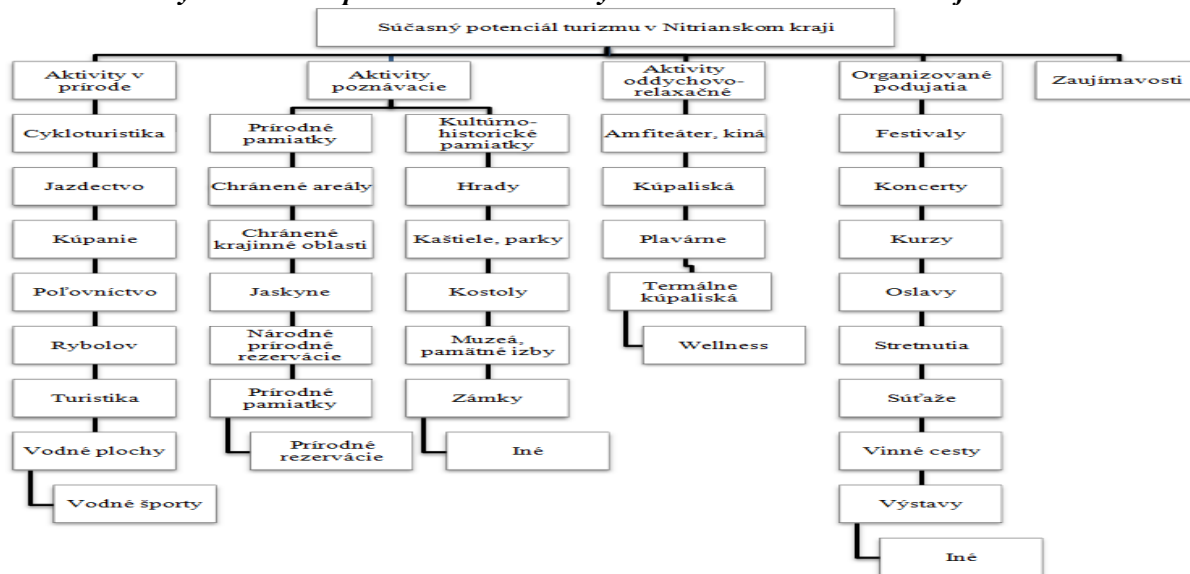
Ukazovateľ	Rok 2001	Rok 2005	Rok 2010	Index 2010/2001	Umiestnenie v rámci kraja
Počet ubytovacích zariadení	14	14	18	1,3	5-8*
Počet návštevníkov	12 262	7 889	9 180	0,7	7
Tržby / v Eur/	188 864	208 075	286 066	1,5	7

Zdroj: ŠÚSR, vlastné spracovanie

Vysvetlivky : * hodnoty indexu dosahujú tri kraje rovnaké

Na základe vybraných ekonomických ukazovateľov je zrejmé, že okres Topoľčany, dosahuje veľmi nízke výsledky a zastáva predposledné až posledné miesto v rámci kraja. Je preto žiaduce venovať sa takémuto priestoru a identifikovať potenciál nachádzajúci sa v tomto priestore a možnosti jeho využitia. Na identifikáciu boli aplikované vlastné navrhované kritéria. Návrh bol zostavený na základe analýzy dopytovej stránky cestovného ruchu, podľa indikátorov uvedených v obrázku 1.

Obr. 1 Indikátory hodnotenia potenciálu vo vidieckych obciach Nitrianskeho kraja

Zdroj: vlastný návrh, vlastné spracovanie

Výsledky aplikovaných kritérií vo vybranom priestore sú uvedené v tabuľke 2. Vzhľadom k tomu, že kategória zaujímavosti je v priestore rôznorodá, bola skúmaná a označené len jedným symbolom. Popis jednotlivých atribútov vo vybranom priestore poskytuje tab. 2.

Tab. 2 Potenciál cestovného ruchu vo vybranom okrese a jeho vybraných obciach v Nitrianskom kraji

Súčasný potenciál						
Okres Mestá obce	Aktivity v prírode	Aktivity poznávacie		Aktivity oddychovo- relaxačné	Organizované podujatia	Zaujímavosti
		Prírodné pamiatky	Kultúrno- historické pamiatky			
Okres Topoľčany						
 Topoľčany						
 Krušovce						
 Podhradie						
 Prašice						

Zdroj: vlastné spracovanie

Legenda aktivity v prírode

Cykloturistika Jazdectvo Kúpanie Poľovníctvo Rybolov Turistika Vodné plochy Vodné športy

Legenda prírodné pamiatky

Chránené areály Chránené krajinné oblasti Jaskyne Národné prír. Rezervácie Prírodné pamiatky Prírodné rezervácie

Legenda kultúrno-historické pamiatky

Hrady Kaštiele, parky Kostoly Muzeá, pamätne izby Zámky Iné

Legenda aktivity oddychovo-relaxačné

 Amfiteáter, kiná
  Kúpaliská
  Plavárne
  Termálne kúpaliská
  Wellness

Legenda organizované podujatia

 Festivity
  Koncerty
  Kurzy
  Oslavy
  Stretnutia
  Súťaže
  Vinné cesty
  Výstavy

 Iné

Legenda zaujímavosti

 Zaujímavosti

Na základe uplatnených navrhovaných kritérií možno konštatovať, že potenciál je v tomto priestore dostatočný, rôznorodý a v priestore nerovnomerne rozmiestnený. Na základe výsledkov primárneho výskumu v tejto oblasti v rozšírenom priestore t. j. v 20 obciach, 8 okresov Nitrianskeho kraja (Berešková, 2012) možno konštatovať, že podmienky pre aktivity v prírode sú sústredené najviac v okrese Topoľčany. Kultúrno-historické pamiatky sú sústredené v prevažnej miere v okrese Topoľčany. Detailný popis vybraného potenciálu poskytuje tab. 3.

Tab. 3 Popis a analýza aktivít poznávacích vo vybraných obciach okresu Topoľčany

Mesto Topoľčany		Aktivity poznávacie	
Prírodné pamiatky		Kultúrno-historické pamiatky	
Chránené areály	Park v Hajnej Novej Vsi Park v Tesároch Park v Továrnikoch	Hrady	
Chránené krajinné oblasti		Kaštiele, parky	
Jaskyne		Kostoly	Kostol
Národné prírodné rezervácie	Hrdovická Topoľčany	Múzeá, pamätné izby	Tribečské múzeum Hipologické múzeum Topoľčianky
Prírodné pamiatky	Belanov kút Čanianský močiar	Zámky	
Prírodné rezervácie	Čepušky Holé brehy Kovarská hôrka Priehľačina Solčiansky háj	Iné	Vila pamätná-mučiareň gestapa Cintorín židovská Kalvária Vila Fontána Kalvária-kaplnky krížových ciest Socha sv. Nepomuckého Radnica fara
Obec Jacovce		Aktivity poznávacie	
Prírodné pamiatky		Kultúrno-historické pamiatky	
Chránené areály		Hrady	
Chránené krajinné oblasti		Kaštiele, parky	
Jaskyne		Kostoly	Kostol Božieho milosrdenstva Kostol Navštívenia Panny Márie Kaplnka Blahoslavenej Panny Márie
Národné prírodné rezervácie		Múzeá, pamätné izby	
Prírodné pamiatky		Zámky	
Prírodné rezervácie		Iné	Zvonica Baroková pieta Socha sv. Jána Nepomuckého Pamätník obetiam I. a II. svetovej vojny

			Schwarzov mlyn
Obec Krušovce		Aktivity poznávacie	
Prírodné pamiatky		Kultúrno-historické pamiatky	
Chránené areály		Hrady	
Chránené krajinné oblasti		Kaštiele, parky	Kaštieľ Krušovce
Jaskyne		Kostoly	Kostol narodenia Panny Márie
Národné prírodné rezervácie		Múzeá, pamätné izby	
Prírodné pamiatky		Zámky	
Prírodné rezervácie		Iné	
Obec Podhradie		Aktivity poznávacie	
Prírodné pamiatky		Kultúrno-historické pamiatky	
Chránené areály		Hrady	Hrad Sivý Kameň Sučiansky hrad Topoľčianky hrad
Chránené krajinné oblasti		Kaštiele, parky	
Jaskyne		Kostoly	<i>Kostol svätej Margity</i>
Národné prírodné rezervácie		Múzeá, pamätné izby	
Prírodné pamiatky	Sivý kameň Andezitový kameňolom Malá Lehota Jančekova skala	Zámky	
Prírodné rezervácie		Iné	Škola Pamätník I. a II. svetovej vojny Kaplňka Panny Márie Lurdskej Tribečské múzeum

Zdroj: vlastné spracovanie

Z detailného popisu je možné konštatovať, že vybraná skupina potenciálu je v priestore významná. Je preto dôležité zamyslieť sa nad mierou využitia tohto potenciálu, nakoľko vybrané ekonomické ukazovatele jednoznačne potvrdzujú, že rozvoj cestovného ruchu je vo vybranom priestore nedostatkový. Je nevyhnutné zamyslieť sa nad príčinami tohto stavu. Jednou z nich je kvalita ľudského potenciálu. Pracovná sila v cestovnom ruchu by mala byť dostatočne flexibilná, vybavená informačnou gramotnosťou, mala by disponovať vedomosťami o existujúcich atraktivitách, ktoré by mohli účastníci cestovného ruchu využiť. Potenciál, jeho využitie, môže zatriktívniť ponuku, môže prispieť k potieraniu sezónneho charakteru cestovného ruchu, môže v konečnom dôsledku vplývať na celkový rozvoj územia a prispieť k dosiahnutiu regionálnej konkurencieschopnosti.

Záver

Z výsledkov vývoja vo vybraných ekonomických ukazovateľoch, zdefinovaním kritérií aplikovaných pri zisťovaní potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu, ako aj určením jednej z možných bariér rozvoja a využitia prírodno a kultúrno – historických pamiatok vyplynulo, že je nevyhnutné venovať sa ľudskému potenciálu a marketingovým praktikám. Konkrétne marketingovej komunikácii, ktorá by pomohla zviditeľniť potenciál a následne vhodnou kombináciou by zatriktívnila tematické produkty cestovného ruchu. Odborná verejnosť poukazuje aj na ďalšie príčiny nedostatočného využitia potenciálu a poukazuje na nutnosť vytvárania partnerstiev a koordinácie jednotlivých aktivít formou zostavenia kalendára aktivít (Petrášová, 2012). Iní vnímajú atraktívny turistický potenciál, integrovaný marketing a manažment, správnu a poctivnú spoluprácu medzi súkromným a verejným sektorom, ako

nevyhnutný předpoklad pro efektivně nastavenou regionální politiku cestovního ruchu (Kučerová, Makovník, 2009).

Literatúra

- [1] BELAJOVÁ, A. - FÁZIKOVÁ, M. *Regionálna ekonomika*. 3. vyd. Nitra: SPU v Nitre, 2005. 254 s. ISBN 80- 8069-513-X.
- [2] BEERLI, A., MARTIN, J. D. Factors influencing destination image. *Annals of Tourism Research*. 0160-7338, 2004, roč. 31, č. 3, s 657-681. DOI: 10.1016/j.annals.2004.01.010.
- [3] BERESECKÁ, J. *Zvýšenie účinnosti marketingových prístupov k rozvoju vidieckeho turizmu v Nitrianskom kraji*. [dizertačná práca] Nitra: Katedra masmediálnej komunikácie a reklamy FF UKF Nitra, 2012. 177 s.
- [4] BOROVSÝ, J., SMOLKOVÁ, E., NIŇAJOVÁ, I. *Cestovný ruch – trendy a perspektívy*. Bratislava: IURA Edition, 2008. 280 s. ISBN 978-80-8078-215-3.
- [5] BUČEK, M., REHÁK, Š., TVRDOŇ, J. *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava: IURA EDITION, s.r.o., 2010. 269 s. ISBN 978-80-8078-362-4.
- [6] JARÁBKOVÁ, J. *Vidiek - nevyužitý potenciál z hľadiska cestovného ruchu*. 1. vyd. Nitra: SPU v Nitre, 2010. 111 s. ISBN 978-80-552-0364-5.
- [7] GÁBRŠOVÁ, R. *Hodnotenie procesu implementácie programov rozvoja vidieka podporovaných z fondov EU* [dizertačná práca]. Nitra: SPU, 2009.
- [8] GÚČIK, M. *Cestovný ruch: úvod do štúdia*. Banská Bystrica: Dali-BB, s.r.o., 2010. 307 s. ISBN 978-80-89090-80-8.
- [9] PAPCUNOVÁ, V., GECÍKOVÁ, I. *Návody na cvičenia z regionálnej ekonomiky*. Nitra: SPU v Nitre, 2007. 70 s. ISBN 978-80-8069-848-5.
- [10] NOVACKÁ, Ľ., ŠTOFILOVÁ, J. *Koexistencia globálneho a regionálneho produktu cestovného ruchu*. In *Vedecký zborník Marketing a obchod*. Zvolen: Bratia Sabovci, 2011. ISBN 978-80-89241-41-5, s. 217-221.
- [11] NOVACKÁ, Ľ., PLESNÍK, P. *Cestovný ruch v regiónoch a cezhraničná spolupráca : Ministerstvo hospodárstva SR*. Bratislava: Ekonóm, 2000. 134 s. ISBN 80-225-1346-6.
- [12] RYGLOVÁ, K. et al. 2011. *Cestovní ruch: podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 216 s. ISBN 978-80-247-4039-3.
- [13] KROGMANN, A. *Aktuálne možnosti využitia potenciálu územia Nitrianskeho kraja z hľadiska cestovného ruchu*. Nitra: UKF v Nitre, 2005. 218 s. ISBN 80-8050-888-7.
- [14] KOMPASOVÁ, K. *Merchandising a event marketing - pre produkty pôdohospodárstva*. In *Cestovný ruch a event marketing*. 1. vyd. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2010. 329 s. ISBN 978-80-552-0469-7.
- [15] KIRÁĽOVÁ, A. *Marketing destinace cestovního ruchu*. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2003. 173 s. ISBN 80-86119-56-4.
- [16] KUČEROVÁ, J.- MAKOVNÍK, T. *Regional Tourism Policy in Slovakia*. *E+M Ekonomie a Management*, 2009, č. 1, s. 6 – 13. ISSN1212-3609
- [17] PETRÁŠOVÁ, V. *Kreativita podnikateľov a ekonomické nástroje samosprávy na jej podporu* in: *Kreativita podnikateľov a ekonomické nástroje samosprávy na jej podporu*. In *Sociálne poslanstvo Jána Pavla II. pre dnešný svet*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2012, s. 484--491. ISBN 978-80-8084-956-6 (brož.).

Príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy APVV-0101-10.